

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Marta Cienkowska

Pan
Włodzimierz Czarzasty
Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

odpowiadając na interpelację nr 18246 posała Mariusza Błaszczaka z 6 lipca 2026 roku w sprawie działań państwa w zakresie upowszechniania wiedzy historycznej o zbrodniach OUN-UPA oraz ochrony pamięci o ofiarach ludobójstwa na obywatelach II Rzeczypospolitej, uprzejmie proszę o przyjęcie następujących wyjaśnień.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego i jego instytucje podległe od wielu lat angażują się w projekty podtrzymujące pamięć o ofiarach zbrodni wołyńskiej oraz upowszechniające wiedzę o tych wydarzeniach, zarówno w kraju jak i za granicą. Jest to działanie ciągłe resortu i nie zmienia się pomimo zachodzących zmian politycznych czy organizacyjnych. W ostatnich dwóch latach Ministerstwu udało się osiągnąć bardzo ważny cel – doprowadzono do odblokowania na terenie Ukrainy prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych ofiar zbrodni wołyńskiej. Odbył się już pierwszy uroczysty pogrzeb a kolejne prace poszukiwawcze i ekshumacyjne są realizowane zgodnie z praktyką wypracowaną ze stroną ukraińską.

W Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego funkcjonują trzy programy dotacyjne, w ramach których wnioskodawcy mogą wystąpić o środki na upamiętnienie ofiar OUN-UPA bądź opiekę nad miejscami pamięci, zarówno na terenie Polski, jak i poza jej granicami:

- w ramach programu „Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju” beneficjenci mogą wystąpić o środki do zapewnienia stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, położonym na terenie Polski. W sposób szczególny dotyczy to miejsc noszących ślady masowych zbrodni reżimów totalitarnych;
- w ramach programu „Groby i cmentarze wojenne w kraju” beneficjenci mogą wystąpić o środki na zapewnienie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej;
- w ramach programu „Miejsca pamięci narodowej za granicą” beneficjenci mogą starać się o środki na działania restauratorskie, konserwatorskie i rewaloryzacyjne oraz opiekę nad polskimi grobami i cmentarzami wojennymi, a także innymi miejscami pamięci położonymi za granicą Rzeczypospolitej Polskiej. W ramach ww. programu beneficjenci mogą również wystąpić o dofinansowanie prac poszukiwawczych lub ekshumacyjnych wraz z badaniami specjalistycznymi w miejscach dotychczas nieoznaczonych mogił w celu zapewnienia godnego pochówku i miejsca spoczynku poległym, pomordowanym i zmarłym w wyniku wojen i represji.

W latach 2024-2026 na przeprowadzenie prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych ofiar zbrodni wołyńskiej oraz na opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi ofiar ww. zbrodni

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie www.gov.pl/kultura/bip w zakładce Polityka przetwarzania danych osobowych.

Identyfikator dokumentu: 2540922.11542292.10893148

zlokalizowanymi w Polsce i na Ukrainie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przeznaczyło następujące środki finansowe:

2024 r. – 97 940 zł

2025 r. – 924 604, 75 zł

2026 r. – 702 800 zł

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego konsekwentnie wspiera prace zmierzające do odnajdywania, ekshumowania, upamiętniania i identyfikacji ofiar zbrodni wołyńskiej.

Dzięki pracom polsko-ukraińskiej Grupy Roboczej do spraw Godnych Pochówków, działającej pod auspicjami Ministerstw Kultury Polski i Ukrainy, strona ukraińska wznowiła wydawanie zezwoleń na prace poszukiwawcze i ekshumacyjne. Od stycznia 2025 r. zostały wydane zezwolenia na przeprowadzenie ekshumacji w Puźnikach, Lwowie-Zboiskach, Ostrówkach i Woli Ostrowieckiej oraz Lwowie-Hołosku, a także na przeprowadzenie poszukiwań w Ugłach, Ostrówkach i Woli Ostrowieckiej, Hucie Pieniackiej i na kontynuację prac w Puźnikach.

W 2025 r. Ministerstwo sfinansowało prace ekshumacyjne oraz identyfikacyjne ofiar zbrodni w Puźnikach, dokonanej przez ukraińskich nacjonalistów w nocy z 12 na 13 lutego 1945 r. Ekshumacje, przeprowadzone w dniach 25 kwietnia – 10 maja 2025 r. zakończyły się ekshumowaniem szczątków 43 osób. Uroczysty pogrzeb ofiar na cmentarzu rzymskokatolickim w Puźnikach odbył się 6 września 2025 r. z udziałem rodzin ofiar oraz przedstawicieli władz państwowych Polski i Ukrainy. W 2025 i 2026 r. zostały również przeprowadzone badania medyczno-sądowe oraz genetyczne badania porównawcze, rezultatem których było zidentyfikowanie pierwszych ośmiu ofiar ww. zbrodni. Uroczyste wręczenie not identyfikacyjnych rodzinom odbyło się 13 lipca 2026 r. w siedzibie MKiDN.

Należy podkreślić, iż ekshumacje w Puźnikach były pierwszymi ekshumacjami ofiar zbrodni wołyńskiej od 2015 r., w wyniku których po raz pierwszy dokonano identyfikacji ofiar ww. zbrodni dzięki zastosowaniu genetycznych badań porównawczych.

Ponadto, w ramach Programu Ministra „Miejsca pamięci narodowej za granicą” na rok 2026 Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udzieliła dofinansowania na przeprowadzenie prac poszukiwawczych ofiar zbrodni wołyńskiej w Ugłach, Wiśniowcu, Hucisku oraz na kontynuowanie prac w Puźnikach.

Instytucją publiczną, podlegającą Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego, której celem jest inicjowanie, wspieranie i podejmowanie działań na rzecz dialogu i porozumienia w stosunkach Polaków z narodami Europy Wschodniej, w szczególności z Ukraińcami, Białorusinami, Gruzinami, Mołdawianami i Rosjanami jest Centrum Dialogu im. Juliusza Mieroszewskiego. Do ustawowych zadań Centrum należy między innymi upowszechnianie w Polsce i poza jej granicami wiedzy o historii, kulturze i dziedzictwie narodów Europy Środkowej i Wschodniej, a także prowadzenie i wspieranie działalności edukacyjnej.

Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 marca 2011 r. Centrum Dialogu im. Juliusza Mieroszewskiego realizuje powyższe zadania ustawowe a w latach 2024–2026 Centrum prowadziło szereg działań, których celem było między innymi upowszechnianie wiedzy o zbrodni wołyńskiej oraz o politycznych i etycznych konsekwencjach negowania jej ludobójczego charakteru:

1. Polsko-Ukraiński Kongres Historyczny, współorganizowany z Ukraińskim Instytutem Pamięci Narodowej, odbył się w dniach 6–8 maja 2026 r. w Baranowie Sandomierskim. Jedną z głównych debat została poświęcona II wojnie światowej oraz zbrodni wołyńskiej. W panelu udział wzięli prof. Grzegorz Motyka, prof. Grzegorz Hryciuk, dr Wołodymyr Wiatrowycz oraz prof. Bohdan Hud´, a moderował go Wojciech Konończuk.

Podczas Kongresu zaprezentowano również wyniki prowadzonych ekshumacji oraz omówiono różnice między polskim i ukraińskim podejściem do terminologii prawa międzynarodowego oraz metodologii badań nad zbrodniami. Kongres zgromadził około 100 historyków z Polski i Ukrainy. Obrady były transmitowane na żywo w języku polskim i ukraińskim. Polska transmisja zgromadziła średnio około 6 tys. wyświetleń, natomiast ukraińska – około 4 tys. wyświetleń.

2. Konferencja poświęcona polsko-ukraińskiej współpracy wojskowej (7 marca 2025 r.)

W ramach konferencji zorganizowano panel pt. „Sojusze i antysojusze – czego uczy wiek XX?”, moderowany przez Ołeksija Tarasowa, poświęcony historycznym doświadczeniom oraz współczesnym aspektom współpracy polsko-ukraińskiej. W dyskusji uczestniczyli prof. Jan Jacek Bruski, dr Maksym Potapenko, prof. Grzegorz Motyka oraz dr Nazar Kiś.

Ekspertki poruszyli kwestie polityki historycznej, pamięci o zbrodni wołyńskiej oraz wpływu rosyjskiej dezinformacji na relacje polsko-ukraińskie.

-3. Film dokumentalny o Wołyniu (11 października 2024 r.)

Film dokumentalny poświęcony zbrodni wołyńskiej zrealizowano we współpracy z ukraińskim kanałem YouTube „Realna Istoria”. Do tej pory zgromadził on ponad 3,8 mln wyświetleń, przede wszystkim wśród odbiorców z obwodu kijowskiego, lwowskiego, dnipropietrowskiego i odeskiego, ale także z Warszawy. W materiale po raz pierwszy publicznie przedstawiono m.in. rozkaz Romana Szuchewycza dotyczący „oczyszczenia” ziem ukraińskich z ludności polskiej.

-4. Upowszechnianie wiedzy historycznej wśród młodzieży poprzez szkoły letnie i jesienne

Organizowane przez Centrum Mieroszewskiego szkoły letnie i jesienne stanowią ważną platformę dialogu i edukacji młodego pokolenia. Co roku gromadzą uczestników z różnych krajów, przede wszystkim z Polski i Ukrainy, stwarzając przestrzeń do wspólnej refleksji nad historią, pamięcią oraz współczesnymi wyzwaniami w relacjach między państwami regionu. Istotnym elementem programu są dyskusje poświęcone trudnym zagadnieniom historycznym, w tym zbrodni wołyńskiej.

Szczególne miejsce w ofercie Centrum zajmuje szkoła „Sąsiedzki Dialog”, poświęcona dialogowi między młodymi Polakami, Ukraińcami i Białorusinami. Każdego roku uczestniczą w niej osoby w wieku od 18 do 35 lat, które biorą udział w dyskusjach oraz praktycznych warsztatach prowadzonych przez wybitnych ekspertów i badaczy.

W gronie wykładowców znaleźli się m.in. Mariusz Zajączkowski, Magdalena Semczyszyn, Robert Kostro oraz Łukasz Adamski, których zajęcia obejmowały zagadnienia związane ze zbrodnią wołyńską, pamięcią historyczną oraz relacjami polsko-ukraińskimi.

Od 2023 roku w projekcie „Sąsiedzki Dialog” uczestniczyło ponad 50 młodych osób, w tym 21 uczestników z Ukrainy, natomiast we wszystkich szkołach organizowanych przez Centrum udział wzięło już ponad 300 uczestników z różnych krajów.

-5. Dofinansowanie projektów w ramach Otwartego Konkursu

Od 2024 roku Centrum dofinansowuje organizowane przez Stowarzyszenie Pojednanie Polsko-Ukraińskie „Warsztaty Pojednania Polsko-Ukraińskiego”, odbywające się w Centrum Integracji Zamłynie na Wołyniu pod opieką ks. Jana Burasa. Projekt gromadzi polskich i ukraińskich historyków, dziennikarzy, ekspertów, działaczy społecznych, wolontariuszy oraz młodzież, którzy uczestniczą w wykładach, dyskusjach i spotkaniach poświęconych trudnym zagadnieniom wspólnej historii oraz współczesnym relacjom polsko-ukraińskim. Program obejmuje również wizyty w miejscach pamięci, upamiętnianie ofiar konfliktów polsko-ukraińskich oraz działania porządkowe na cmentarzach, służące budowaniu dialogu i wzajemnego zrozumienia.

6. Artykuły na portalu Nowa Polska

Centrum Mieroszewskiego podejmowało temat zbrodni wołyńskiej na łamach ukraińskojęzycznego portalu „Nowa Polska”. Publikowane materiały obejmowały analizy historyczne i polityczne, rozmowy ze świadkami oraz potomkami ofiar, a także teksty poświęcone działaniom na rzecz polsko-ukraińskiego pojednania. Przedstawiano polską ocenę wydarzeń, kwestię odpowiedzialności za zbrodnię oraz postulaty dotyczące poszukiwania, ekshumacji i godnego pochówku ofiar. Jednocześnie wskazywano na znaczenie dialogu, przezwyciężania traumy i budowania relacji polsko-ukraińskich opartych na prawdzie historycznej i wzajemnym szacunku.

7. Działalność wydawnicza Centrum

W 2017 roku Centrum wydało publikację ukazującą sytuację w Galicji Wschodniej i na Wołyniu podczas II wojny światowej ze szczególnym uwzględnieniem roli Sowietów i sowieckiego aparatu bezpieczeństwa: zbiór artykułów „Sowieci a polskie podziemie 1943–1946”, zawierający m.in. artykuł Łukasza Adamskiego *Sowieckie relacje o rzezi wołyńskiej*, a także dwutomowy zbiór niepublikowanych dotychczas sowieckich dokumentów dotyczących m.in. zbrodni wołyńskiej: „Wołyn i Galicja Wschodnia pod okupacją niemiecką 1943–1944”, „Wołyn i Galicja za drugiego Sowietu”, pod red. Ł. Adamskiego i G. Hryciuka. Książki te wciąż są dostępne do nabycia na stronie Centrum.

8. Komentarze w mediach tradycyjnych i społecznościowych

Dyrektor Centrum, dr Łukasz Adamski, regularnie udziela komentarzy i wywiadów dla ukraińskich i międzynarodowych mediów, w których wskazuje na naruszanie przez Ukrainę ogólnoeuropejskiego konsensusu w sprawie niedopuszczalności heroizacji postaci i formacji odpowiedzialnych za kolaborację z III Rzeszą i czystki etniczne oraz przestrzega przed skutkami takiej polityki. Dodatkowo zarówno dyrektor, jak i inni pracownicy Centrum, regularnie biorą udział w dyskusjach w mediach społecznościowych, wyjaśniając powyższe sprawy ukraińskiej opinii publicznej.

Pozostałe instytucje podległe MKiDN także prowadzą działania w zakresie upowszechniania wiedzy o ofiarach zbrodni wołyńskiej oraz ochrony ich pamięci.

Instytut Śląski prowadził konkurs: "Opowiem Ci o Kresach" skierowany do dzieci, młodzieży i dorosłych (od IV klasy szkoły podstawowej do 99+) - w trzech dotychczasowych edycjach 2023-2025 wpłynęło 131 prac, które w większości poruszają temat dotyczący zbrodni UPA, Podczas gali rozdania nagród konkursu "Opowiem Ci o Kresach" występowali z wykładami prof. Grzegorz Hryciuk oraz Tomasz Kuba Kozłowski,

W październiku 2026 r. planowana jest konferencja naukowa, pierwsza z planowanego cyklu pod tytułem „Dziedzictwo Kresów Wschodnich”.

Informacje dotyczące działań UPA są wspomniane w biogramach Leksykonu "Kresowianie na Śląsku po 1945 roku": tom I,II, III. Ponadto - w Leksykonie internetowym Instytut Śląski posiada wpisy zawierające temat UPA (61 wpisów) oraz OUN-UPA (25 wpisów).

Muzeum Historii Polski w ramach budowanej wystawy stałej, w części poświęconej okresowi II wojny światowej, przedstawiony będzie temat zbrodni OUN-UPA na ludności polskiej. Muzeum rozbudowuje ofertę dla społeczności ukraińskiej zamieszkałej w Polsce. W 2025 roku pilotażowo zorganizowano oprowadzania kuratorskie w języku ukraińskim po aktualnej wystawie czasowej „Rzeczpospolita powstańcza. Insurekcja kościuszkowska i jej tradycje”. W 2021 roku zorganizowano we współpracy z Instytutem Polskim w Kijowie wystawę plenerową „Konstytucja 3 Maja. Historia i tradycje” prezentowaną w kilku ukraińskich miastach.

Muzeum Narodowe w Lublinie tworzy obecnie swój nowy oddział – Muzeum Ziemi Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej (MZWDR). Jednym z obszarów badań MZWDR jest zagadnienie zbrodni wołyńskiej, co znajduje swój wyraz w poniższych działaniach:

Na wystawie stałej planowany jest moduł „Wołyń 1943. Historia dwóch wsi”. Ekspozycja przedstawi zbrodnie dokonane przez OUN-UPA na ludności polskiej zamieszkującej województwa wschodnie II Rzeczypospolitej. Jej celem jest upowszechnianie wiedzy o tych wydarzeniach, pielęgnowanie pamięci o ofiarach oraz skłanianie do refleksji nad znaczeniem pamięci historycznej dla współczesności i przyszłości.

Scenariusz wystawy „Wołyń 1943. Historia dwóch wsi” został opracowany przez zespół kuratorski, w skład którego weszli historycy z MZWDR: dr Marcin Gapski – główny kurator wystawy stałej i Mirella Rusek-Pora oraz dr Leon Popek – historyk, wieloletni pracownik Instytutu Pamięci Narodowej, Prezes Towarzystwa Przyjaciół Krzemieńca i Ziemi Wołyńsko-Podolskiej w Lublinie, autor wielu publikacji poświęconych tematowi zbrodni wołyńskiej. Dr Popek od 1992 roku uczestniczy w pracach ekshumacyjnych ofiar, w tym również w pracach prowadzonych obecnie w Ostrówkach.

Narracja wystawy zostanie oparta na perspektywie mikrohistorii. Punktem wyjścia staną się losy dwóch wołyńskich miejscowości – Ostrówek i Woli Ostrowieckiej – których mieszkańcy ponieśli śmierć z rąk członków OUN-UPA w sierpniu 1943 roku. Historia obu wsi zostanie przedstawiona od momentu ich powstania, poprzez codzienne życie mieszkańców, aż po całkowitą zagładę. Integralnym elementem ekspozycji będzie również przedstawienie sprawców zbrodni. Treści historyczne zostaną zaprezentowane z wykorzystaniem różnorodnych materiałów: wykaz 1058 zamordowanych mieszkańców, fotografie ofiar, współczesne zdjęcia terenów nieistniejących już wsi, szkice i plany obu miejscowości, mapa ukazująca skalę zbrodni oraz historie mówione.

Bazę ekspozycji będzie stanowić ponad 100 przedmiotów odnalezionych na terenie nieistniejących dziś wsi Ostrówki i Wola Ostrowiecka, m.in. krzyżyki, medaliki, guziki, klucze oraz inne przedmioty osobiste, a także relikty wyposażenia spalonego kościoła, w tym fragment lichtarza i fragment krzyża.

Akcja „Z Kresów ocalone: zbiórka pamiątek i opowieści kresowych” – projekt obejmujący gromadzenie przedmiotów oraz rejestrowanie relacji świadków. W ramach przedsięwzięcia pozyskano już ponad 9 tys. obiektów, wśród których znajdują się także przedmioty odnalezione na terenie nieistniejących dziś wsi Ostrówki i Wola Ostrowiecka. W ramach projektu zarejestrowano również ponad 120 historii mówionych. W wielu z nich pojawiają się wspomnienia dotyczące zbrodni wołyńskiej oraz pamięci o jej ofiarach. Projekt ukazuje te wydarzenia z różnych perspektyw – bezpośrednich świadków, przedstawicieli kolejnych pokoleń, badaczy zajmujących się tą tematyką, a także osób zaangażowanych w pielęgnowanie pamięci o ofiarach i działania na rzecz dialogu polsko-ukraińskiego. W ramach projektu w 2025 r. zarejestrowano relacje m.in.: Zofii Antonik – bezpośredniego świadka wydarzeń; w relacji podejmuje także temat Sprawiedliwych Ukraińców; Leona Popka – historyka i badacza zbrodni wołyńskiej, potomka ofiar; Ołeksandry Wasiejko - Ukrainki zaangażowanej w pielęgnowanie pamięci o zamordowanych, córki Sprawiedliwego Ukraińca; Krzesimira Dębskiego – polskiego kompozytora reprezentującego drugie pokolenie po ofiarach zbrodni wołyńskiej.

Prace nad wystawą stałą Muzeum Ziemi Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej prowadzone są w ramach dotacji celowej MKiDN na wydatki inwestycyjne pn. „Przebudowa Pałacu Lubomirskich na potrzeby Muzeum Ziemi Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej”.

Akcja „Z Kresów ocalone: zbiórka pamiątek i opowieści kresowych” oraz ogólnopolski konkurs historyczny dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych „Ludzie Kresów: opowieści nieznane” realizowane są z dotacji podmiotowej MKiDN.

„Człowiek w obliczu wojny” – V edycja ogólnopolskiego seminarium edukacyjnego dla nauczycieli – wydarzenie zostanie zrealizowane w ramach dotacji celowej MKiDN.

Muzeum II Wojny Światowej: szacuje, że realizowane w Polsce i w Ukrainie zdjęcia filmowe, w tym notacje wiązały się z wydatkiem ok. 35 tys. zł.

Materiały edukacyjne w formie audioprzewodników są dostępne na wystawach w siedzibie głównej Muzeum w języku polskim, angielskim, ukraińskim, rosyjskim i niemieckim, na wystawach czasowych w języku polskim i angielskim.

W lutym 2024 r. zorganizowało seminarium szkoleniowe dla grupy ukraińskich muzealników poświęcone możliwościom współpracy polskich i ukraińskich instytucji muzealnych w zakresie badań, edukacji i prezentowania wspólnego dziedzictwa historycznego. W ramach seminarium przeprowadzono badanie społeczne w formie ankiety, obejmujące m.in. pytania o najtrudniejsze wydarzenia we wspólnej historii Polski i Ukrainy oraz o miejsce tych zagadnień na wystawach muzealnych. W odpowiedziach uczestników zbrodnie wołyńska była wskazywana jako jeden z tematów, który powinien być rzetelnie prezentowany w muzeach. Zagadnienie to rozważano podczas seminarium pod kątem sposobów podejmowania złożonych tematów historycznych, budowania dialogu oraz prezentowania różnych perspektyw przy tworzeniu wystaw muzealnych.

Przedstawiciele Muzeum Ziemi Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej każdego roku biorą udział w obchodach Narodowego Dnia Pamięci o Polakach Ofiarach Ludobójstwa oraz uroczystościach upamiętniających ofiary zbrodni wołyńskiej w Ostrówkach i Woli Ostrowieckiej, odbywających się w Ostrówkach. Muzeum Ziemi Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej wykonało dokumentację fotograficzną terenów nieistniejących dziś miejscowości Ostrówki i Wola Ostrowiecka, w celu zachowania pamięci o miejscach związanych ze zbrodnią wołyńską oraz wykorzystania materiału w działalności wystawienniczej, edukacyjnej i popularyzatorskiej.

Muzeum Ziemi Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej od kilku lat digitalizuje dokumenty związane m.in. z tematem zbrodni wołyńskiej. Są to fotografie mieszkańców, dokumenty archiwalne oraz artefakty. Działania podejmowane są w celu ich zachowania, opracowania i udostępniania w ramach działalności muzealnej i edukacyjnej.

Muzeum od wielu lat organizuje coroczne spotkania poświęcone pamięci zmarłych. Jedno z takich spotkań w listopadzie 2024 r. poświęcone było ekshumacjom ofiar zbrodni wołyńskiej - „Ekshumacje ofiar zbrodni wołyńskiej: stan obecny i perspektywy na przyszłość – spotkanie zaduszkowe”. Wykład wygłosił dr Leon Popek, który przedstawił aktualny stan badań i prac ekshumacyjnych, omówił perspektywy na przyszłość oraz zwrócił uwagę na wyzwania i trudności związane z poszukiwaniem, identyfikacją i godnym pochówkiem ofiar.

„Ludzie Kresów: opowieści nieznane” - ogólnopolski konkurs historyczny dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, edycje 2024 – 2026 ma zachęcać młodych ludzi do odkrywania historii poprzez bezpośredni kontakt z drugim człowiekiem. W dotychczasowych edycjach udział wzięło ponad 600 uczniów z całej Polski. Uczestnicy dokumentują wspomnienia i historie rodzinne, które następnie stają się podstawą prac plastycznych i cyfrowych, takich jak wywiady, filmy, komiksy czy albumy. Część zgłaszanych prac podejmuje temat zbrodni wołyńskiej, utrwalając świadectwa świadków oraz potomków ofiar i przyczyniając się do zachowania pamięci o tych wydarzeniach. Nagrodzone prace publikowane są w wirtualnej galerii na portalu internetowym, dzięki czemu pozostają dostępne dla szerokiego grona odbiorców.

„Człowiek w obliczu wojny” – V edycja ogólnopolskiego seminarium edukacyjnego dla nauczycieli, październik 2026 r. Tegoroczna edycja cyklicznego seminarium metodycznego poświęcona będzie wojnom i konfliktom na przestrzeni wieków. Uczestnicy wysłuchają wykładu poświęconego genezie zbrodni wołyńskiej i pamięci o tych wydarzeniach. Wezmą

także udział w warsztatach metodycznych prezentujących sposoby pracy ze złożonymi tematami na lekcjach historii na przykładzie zbrodni wołyńskiej. Materiały edukacyjne opracowane przez muzealnych edukatorów ułatwią podejmowanie tematu w sposób rzetelny, oparty na różnorodnych źródłach i uwzględniający odmienne perspektywy. Będą również punktem wyjścia do rozmowy o pamięci rodzinnej i międzypokoleniowej, znaczeniu świadectw świadków oraz sposobach pielęgnowania pamięci o ofiarach.

Wystawa główna Muzeum II Wojny Światowej jest obecnie jedyną wystawą historyczną w Polsce, która zawiera oddzielną sekcję o zbrodniach OUN-UPA. W ww. okresie odwiedziło ją ponad milion zwiedzających. Jest to główny środek oddziaływania edukacyjnego na odwiedzających Muzeum gości;

W ramach cyklu otwartych debat i wykładów historycznych "Spotkania z Historią" odbyły się:

- dyskusja na temat książek „Pociski jak paciorki różańca. Armia Krajowa i Bataliony Chłopskie wobec Ukraińców w Sahryniu i innych wsiach powiatu - hrubieszowskiego 9–10 marca 1944 roku” dr. Mariusza Sawy i „Pogrom. Hrubieszowszczyzna. Wiosna 1944 r.”, prowadzona przez Adama Balcera, dyrektora programowego Kolegium Europy Wschodniej,
- spotkanie promocyjne książki pt. „Gry pamięcią: O polityce historycznej, Polsce, Ukrainie i Rosji”, czyli wywiadu-rzeki Andrzeja Brzezieckiego z prof. Grzegorzem Motyką;
- przygotowanie okolicznościowych postów w mediach społecznościowych z okazji rocznicy, w tym materiałów filmowych /relacji świadków historii/;
- zrealizowano 3 notacje filmowe ze świadkami historii zbrodni na Wołyniu zamieszkującymi m.in. w Gdańsku. W zbiorze Muzeum znajduje się już przeszło 40 notacji filmowych związanych z tym tematem. Zostały one zrealizowane zarówno ze świadkami z rodzin ofiar i ich znajomymi, jak i z członkami UPA. Część z tych notacji znajduje się już w portalu historii mówionej;
- część ze zrealizowanych notacji w temacie zbrodni nacjonalistów ukraińskich w br. udostępniono do wykorzystania w zbiorowej publikacji badającej od wielu lat ten temat Ewie Siemaszko (współautorce publikacji *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939–1945*. T. 1 i 2. Warszawa 2000 (współautor: Władysław Siemaszko);
- w portalu historii mówionej i w YouTube jest dostępna od siedmiu lat krótka forma filmowa „Powrót do Janowej Doliny – Zbrodnia Wołyńska”. Udostępniony materiał ma obecnie ponad 133 tys. wyświetleń i nadal jest w zainteresowaniu odbiorców.

Muzeum przyjęło do wydania książkę źródłową dr. hab. Damiana Markowskiego pt. „Wytrwamy!” Ludność polska w Galicji Wschodniej w latach 1941–1946 w świetle dokumentów polskich, ukraińskich, sowieckich i niemieckich. Zbiór dokumentów, w której autor zamieścił źródła dokumentujące m.in. działania OUN-UPA w latach 1941–1946. Dokumenty obcojęzyczne zostały przetłumaczone na język polski. Książka ukaże się w tym roku w nakładzie 600 egz.

Muzeum II Wojny Światowej: realizuje film dokumentalny „Pole minowe” o wojennej historii Drohobycza (obecnie Ukraina), natomiast ostateczny zakres historyczny i koszty będą znane do końca br., gdyż trwają ostatnie zdjęcia i postprodukcja.

Dział Edukacji realizuje działania skierowane bezpośrednio do odbiorców ukraińskich pt. „KINO po ukraińsku”. Pokazy odbywały się w środy, raz w miesiącu. Seanse były bezpłatne, repertuar dostosowany był do rodzin z dziećmi. Po seansach odbywały się plastyczne warsztaty integracyjne.

24 lutego br., wernisaż wystawy „Mariupol – droga pamięci i marzeń”, połączony z oficjalnymi wystąpieniami władz Miasta Gdańska, przedstawicieli instytucji publicznych oraz gości z Ukrainy – w tym władz Mariupola i organizacji dokumentujących na co dzień doświadczenia wojny. Program obejmował również część performatywną, zwieńczoną uruchomieniem instalacji multimedialnej i podpisaniem Deklaracji Sprawiedliwości dla Mariupola przez Wadyma Bojczenko, mera tego miasta i przedstawicieli Obszaru Metropolitalnego Gdańsk–Gdynia–Sopot.

Muzeum oddziałuje na partnerów ukraińskich poprzez wystawę główną. Jedną z sekcji Muzeum opowiada o zbrodniach nacjonalistów ukraińskich, w tym UPA na Polakach – mieszkańcach Wołynia. Wizyty ukraińskich muzealników oraz przedstawicieli instytucji (m.in. Narodowe Muzeum Historii Ukrainy z Kijowa, Muzeum Ukraińskiego Udziału w II Wojnie Światowej z Kijowa, władze miast Mariupol i Odessa) obejmują każdorazowo zwiedzanie wystawy stałej Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, której ważnym punktem jest sekcja 10., poświęcona zbrodniom nacjonalistów ukraińskich. W celu lepszego dotarcia do gości z Ukrainy przetłumaczono audioprzewodnik na język ukraiński.

Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku współpracuje z instytucjami kultury w Ukrainie zdobywając doświadczenia w kwestii dotyczącej zabezpieczenia zbiorów i realiów funkcjonowania muzeów podczas działań wojennych.

Muzeum co roku uczestniczy w uroczystościach Narodowego Dnia Pamięci o Polakach – Ofiarach Ludobójstwa OUN i UPA na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej. Uroczystości organizowane przez IPN Oddział Gdańsk odbywają się przy pomniku temu poświęconemu przy ulicy Stolarskiej w Gdańsku. Tak jak zaznaczano wcześniej miejscem upamiętnienia ofiar ludobójstwa jest wystawa główna Muzeum II Wojny Światowej.

Instytut Solidarności i Męstwa im. rtm. W. Pileckiego w latach 2024-2026 dział filmowy Instytutu Pileckiego prowadził na potrzeby repozytorium historii mówionej Instytutu „Świadkowie epoki” program rejestrowania i archiwizowania relacji świadków zbrodni OUN-UPA; na dzień dzisiejszy zespół liczy 92 relacje o łącznej długości 161 godzin;

W latach 2024-2026 dział serwisów streamingowych i podkastów publikował na kanale Youtube „Świadkowie Epoki” w playliście „Świadkowie Rzezi Wołyńskiej” 34 opracowane merytorycznie i technicznie relacje filmowe świadków zbrodni OUN-UPA; w omawianym okresie playlista zarejestrowała 2,6 mln. odwiedzin, łączny czas, jaki odwiedzający playlistę poświęcili na jej oglądanie to 261 tys. godzin, czyli ok. 30 lat; playlista dostępna na https://www.youtube.com/playlist?list=PLBL-ASfuMxR1JPZoFv_IzmFe-ZDvIkE_O

W lipcu 2026 r., w 83 rocznicę Zbrodni Wołyńskiej, dział archiwum Instytutu Pileckiego rozpoczął w prowadzonej przez Instytut internetowej bazie świadectw „Zapisy Terroru” publikację relacji dotyczących zbrodni OUN-UPA na Wołyniu, zebranych w latach 80. przez środowisko 27 Wołyńskiej Dywizji AK warszawskiego okręgu ZboWid; liczba zebranych relacji przekracza 400, w ciągu miesiąca opracowano i opublikowano 108; w kolejnym kroku archiwum planuje publikację powyższych relacji w języku angielskim; relacje dostępne na <https://www.zapisyterroru.pl/dlibra>

W dniu 11 lipca 2026 r. oddział Instytutu Pileckiego w Berlinie przygotował z myślą o odbiorcach w Niemczech przetłumaczoną na niemiecki rozmowę Hanny Radziejowskiej z prof. Damianem Markowskim o zbrodni wołyńskiej "Der Jahrestag der Massaker von Wolhynien: Polnische und ukrainische Erinnerung auf Kollisionskurs"; Rozmowa jest dostępna na kanale Pilecki-Institut Berlin w serwisie Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=e segiitOC1Q>

Corocznie w rocznicę 11 lipca Oddział zamieszcza też materiały informacyjne na ten temat w języku niemieckim w mediach społecznościowych (przede wszystkim FB i X);

Konflikt polsko-ukraiński ze szczególnym uwzględnieniem zbrodni wołyńsko-galicyskiej jest również przedmiotem badań naukowców zatrudnionych w Instytucie Pileckiego:

Prof. Instytutu Andrii Portnov jest autorem książki poświęconej konfliktowi pamięci wokół między innymi tych wydarzeń: „Polska-Ukraina. Wspólna historia, asymetryczna pamięć”;

Prof. Instytutu Damian Markowski jest autorem wydanej przez Wydawnictwo Literackie w Krakowie monografii naukowej „W cieniu Wołynia. Antypolska akcja OUN i UPA w Galicji Wschodniej 1943-1945”, uznanej przez prof. Grzegorza Motykę, niekwestionowanego znawcę tematu, za jedną z ważniejszych publikacji na temat antypolskich czystek w latach II wojny światowej; Badacz ten przygotował również zbiór źródeł „Ludność polska w Galicji Wschodniej w latach 1941-1945 w świetle dokumentów”, który zostanie wydany w październiku br. nakładem Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, jest obecny w polsko-ukraińskiej debacie naukowej na temat współżycia i konfliktów obu narodów, m.in. na łamach prestiżowego ukraińskiego periodyku naukowego *Ukrajinskyj Istorycznyj Żurnal*; Prof. Markowski udziela również licznych wywiadów prasowych i komentarzy dla radia i telewizji na temat polsko-ukraińskiego konfliktu pamięci (tylko w ostatnich dwóch tygodniach dla Programu 2 Polskiego Radia, Trójki, Polskiej Agencji Prasowej, Kanału Zero, Do Rzeczy: Historia, zaś w ubiegłym roku m.in. dla The New York Times, The Times, El Pais, De Volkskrant i wielu innych);

Przewodniczącym Rady Naukowej IP jest prof. dr hab. Grzegorz Motyka – historyk, politolog, dyrektor Wojskowego Biura Historycznego, pracownik i były dyrektor Instytutu Studiów Politycznych PAN; zajmujący się problematyką stosunków polsko-ukraińskich po 1939 roku oraz kwestią antykomunistycznego oporu w Europie Środkowej po 1944 r.; wspólnie z prof. Instytutu Damianem Markowskim aktywnie uczestniczą w debacie w sferze publicznej, udzielając licznych wywiadów w temacie zbrodni wołyńskiej, historii i relacji polsko-ukraińskich;

Instytut Solidarności i Męstwa im. rtm. W. Pileckiego prowadzi działania związane z upamiętnieniem ofiar zbrodni OUN-UPA były realizowane przez etatowych pracowników Instytutu Pileckiego w ramach wykonywanych przez nich obowiązków służbowych, w związku z realizacją tych działań poniesiono wydatki związane z ich zatrudnieniem, obejmujące w szczególności wynagrodzenia pracownicze. Nie jest jednak możliwe wyodrębnienie wydatków przypadających wyłącznie na realizację tych działań, ponieważ pracownicy równolegle wykonywali również inne zadania z zakresu działalności ustawowej Instytutu.

W latach 2024-2026 dział serwisów streamingowych i podkastów publikował na kanale Youtube „Świadkowie Epoki” w playliście „Świadkowie Rzezi Wołyńskiej” 34 opracowane merytorycznie i artystycznie relacje filmowe świadków zbrodni OUN-UPA; w omawianym okresie playlista zarejestrowała 2,6 mln. odwiedzin, łączny czas, jaki odwiedzający playlistę poświęcili na jej oglądanie to 261 tys. godzin, czyli ok. 30 lat; playlista dostępna na https://www.youtube.com/playlist?list=PLBL-ASfuMxR1JPZoFv_IzmFe-ZDvIkE_O

Oddział berliński Instytutu Pileckiego ściśle współpracuje z organizacjami diaspory ukraińskiej w Berlinie (Vitsche). Działania te nakierowane są na promocję bohaterów historii ukraińskiej, alternatywnych dla UPA - vide wystawa "Stus" o dysydencie, poecie i członku Ukraińskiej Grupy Helsińskiej Wasylu Stusie;

11 lipca 2026 r. oddział Instytutu Pileckiego w Berlinie przygotował z myślą o odbiorcach w Niemczech przetłumaczoną na niemiecki rozmowę Hanny Radziejowskiej z prof. Damianem Markowskim o zbrodni wołyńskiej "Der Jahrestag der Massaker von Wolhynien: Polnische und ukrainische Erinnerung auf Kollisionskurs" (11 lipca 2026). Rozmowa jest dostępna na kanale Pilecki-Institut Berlin w serwisie Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=e segiitOC1Q>

Corocznie w rocznicę 11 lipca Oddział zamieszcza też materiały informacyjne na ten temat w języku niemieckim w mediach społecznościowych (przede wszystkim FB i X);

Instytut Pileckiego w dniach 23-24 września 2025 r. dział Edukacji Instytutu Pileckiego zrealizował na prośbę Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie warsztaty dla nauczycieli polskich i ukraińskich poświęcone potencjalnemu polsko-ukraińskiemu podręcznikowi do nauczania historii w oparciu o doświadczenia z tworzenia analogicznego podręcznika polsko-niemieckiego; celem warsztatów było wypracowanie założeń dla modułów tematycznych, które mogłyby stać się inspiracją dla prac nad zaleceniami na rzecz przyszłego polsko-ukraińskiego podręcznika historii; realizowano prace w grupach roboczych, prezentację dobrych praktyk, a także podjęto wspólną refleksję nad metodyką nauczania historii w kontekście wielonarodowym i transgranicznym. Oddział berliński IP ściśle współpracuje z organizacjami diaspory ukraińskiej w Berlinie (Vitsche). Działania te nakierowane są na promocję bohaterów historii ukraińskiej, alternatywnych dla UPA - vide wystawa "Stus" o dysydencie, poecie i członku Ukraińskiej Grupy Helsińskiej Wasylu Stusie.

W dniach 17-19 kwietnia 2026 r. dział Edukacji zorganizował trzydniową, międzynarodową, anglojęzyczną konferencję online z cyklu „International Teachers and Educators Program”, poświęconą historii Polski w XX wieku na tle szerszego, europejskiego kontekstu powojennej dekady 1945-1955. W konferencji udział wzięli nauczyciele i edukatorzy ukraińscy. W ramach aktywności pokonferencyjnej odbywają się comiesięczne seminaria, w których udział biorą nauczyciele i edukatorzy ukraińscy. W dniach 23-24 września 2025 r. dział Edukacji Instytutu Pileckiego zrealizował na prośbę Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie warsztaty dla nauczycieli polskich i ukraińskich poświęcone potencjalnemu polsko-ukraińskiemu podręcznikowi do nauczania historii w oparciu o doświadczenia z tworzenia analogicznego podręcznika polsko-niemieckiego; celem warsztatów było wypracowanie założeń dla modułów tematycznych, które mogłyby stać się inspiracją dla prac nad zaleceniami na rzecz przyszłego polsko-ukraińskiego podręcznika historii; realizowano prace w grupach roboczych, prezentację dobrych praktyk, a także podjęto wspólną refleksję nad metodyką nauczania historii w kontekście wielonarodowym i transgranicznym.

Dział Archiwum Instytutu Pileckiego, w ścisłym porozumieniu z oddziałem Instytutu w Berlinie, stale współpracuje z archiwami ukraińskimi (przede wszystkim z archiwami obwodowymi) w pozyskiwaniu, opracowywaniu, a następnie udostępnianiu we własnym archiwum cyfrowym znajdujących się na Ukrainie materiałów źródłowych dotyczących historii Polski. W ostatnich latach pozyskano m.in.: z Państwowego Archiwum Obwodu Równieńskiego kilka zespołów archiwalnych dotyczących administracji niemieckiej na tym obszarze, zawierające dokumenty o działalności OUN-UPA, a także zespół H-30: "Kolekcja materiałów OUN-UPA"; z Państwowego Archiwum Obwodu Tarnopolskiego zespół P-3445: "Zbiór dokumentów AK na ziemi tarnopolskiej w latach 1941-1945", zawierający dokumenty dotyczące działalności OUN-UPA i zbrodni wołyńskiej; z Państwowego Archiwum Obwodu Iwanofrankińskiego zespół P-98: "Obwodowa Komisja Pomocnicza Nadzwyczajnej Komisji Państwowej do Spraw Ustalenia Strat oraz Badania Zbrodni Dokonanych przez Najeźdźców Niemiecko-Faszystowskich i ich Współpracowników" zawierający materiały archiwalne dotyczące OUN-UPA; Łącznie jest to kilkaset jednostek archiwalnych, znajdujących się obecnie w opracowywaniu, z których część została już udostępniona w Archiwum Cyfrowym Instytutu Pileckiego: <https://archiwum.instytutpileckiego.pl/dlibra>

W omawianym okresie bliskie kontakty robocze z archiwami ukraińskimi, zarówno na poziomie centralnym, jak i archiwami regionalnymi, nawiązał oddział Instytutu Pileckiego w Berlinie. Przedstawiciele tych archiwów są regularnie gośćmi w ramach cyklu seminariów archiwalnych "Festung Archiv Ukraine". Instytut ma podpisane umowy współpracy i podjęto już w latach 2024-2026 pierwsze projekty digitalizacyjne z archiwum regionalnym w Równem, m.in. pod kątem tematyki zbrodni OUN-UPA. W lipcu 2026 r., w 83 rocznicę

Zbrodni Wołyńskiej dział archiwum Instytutu Pileckiego rozpoczął w prowadzonej przez Instytut internetowej bazie świadectw „Zapisy Terroru” publikację relacji dotyczących zbrodni OUN-UPA na Wołyniu, zebranych w latach 80. przez środowisko 27 Wołyńskiej Dywizji AK warszawskiego okręgu ZboWid. Liczba zebranych relacji przekracza 400, w ciągu miesiąca opracowano i opublikowano 108. W kolejnym kroku archiwum planuje publikację powyższych relacji w języku angielskim; relacje dostępne na <https://www.zapisyterroru.pl/dlibra>

Profesor Instytutu Pileckiego Damian Markowski prowadzi dla Instytutu program imiennej identyfikacji polskich ofiar Zbrodni Wołyńsko-Galicyskiej); do chwili obecnej posiada w swoim rejestrze około 19 300 nazwisk Polaków zamordowanych na terenie byłych województw: lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego; planowane jest rozszerzenie rejestru ofiar na obszar byłego województwa wołyńskiego. Ponadto prof. Damian Markowski pełni dla Centrum Mieroszewskiego funkcję analityka ds. lokalizacji prac poszukiwawczo-ekshumacyjnych zbiorowych mogił ofiar OUN i UPA na Ukrainie.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN prowadzi z tymi grupami współpracę nieformalną w ramach wymiany doświadczeń.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN działania skierowane bezpośrednio do odbiorców ukraińskich to m.in. oprowadzania po wystawach, spacerów miejskie, warsztaty, te działania nie dotyczą jednak tematyki zbrodni OUN-UPA.

Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” we Wrocławiu w 2023 r. współorganizował wraz z Centrum Myśli Jana Pawła II pokaz wystawy plenerowej pt. „Wołyń 1943–2023”. Wystawa dostępna była w dwóch językach- polskim i ukraińskim, również online.

Z poważaniem

Marta Cienkowska

/podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym/